

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Człowiek - najlepsza inwestycja

**PROGRAM
WYCHOWANIA
PRZEDSZKOLNEGO
z PRZEWODNIKIEM
EDUKACJA FUNDAMENTALNA
w PRZEDSZKOLU**

egzemplarz bezpłatny

**Katarzyna Lotkowska
Colin Rose**

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

PROGRAM WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO z PRZEWODNIKIEM
EDUKACJA FUNDAMENTALNA w PRZEDSZKOLU

Autorzy:
Katarzyna Lotkowska
Colin Rose

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Publikacja dystrybuowana nieodpłatnie do uczestników projektu
Edukacja Fundamentalna w Przedszkolu.

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Żadna część niniejszej publikacji nie może być powielana ani rozpowszechniana w jakiegokolwiek formie i w jakikolwiek sposób, tak elektroniczny, jak mechaniczny, włącznie z fotokopiowaniem, nagrywaniem na taśmy lub przy użyciu innych systemów, bez pisemnej zgody wydawcy.

Projekt okładki: Paweł Matysiak
Skład graficzny: Paweł Matysiak

Wydawca:
Fundacja Instytut Nowoczesnej Edukacji
www.ine.edu.pl

Spis treści

Wstęp	4
Cele edukacyjne kształcenia i wychowania	5
Szczegółowe treści i cele edukacyjne	6
Wskazówki metodyczne dotyczące realizacji programu	21
Sposoby osiągnięcia celów	22
Inteligencje wielorakie a motywacja poznawania świata	27
PAMIĘĆ I KONCENTRACJA	34
MYŚLENIE	35
TWÓRCZOŚĆ	38
CHARAKTER	40
WARTOŚCI	40
Gra	41
Granie ról	44
Drama	45
Wpływ stresu na działanie	48
Współpraca z rodzicami	49
Metody przeprowadzania analizy gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole	50
ZASADY SKUTECZNEGO NAUCZANIA I WYCHOWANIA	54
SPOSÓB REALIZACJI MATERIAŁU	58
Bibliografia	59

Wstęp

Program EDUKACJA FUNDAMENTALNA w PRZEDSZKOLU powstał z myślą o stworzeniu najbardziej optymalnych warunków do poznawania przez dziecko świata matematyczno-przyrodniczego oraz rozwijania w nim cech przedsiębiorczości. Daje to duże szanse na osiągnięcie przez dziecko celów edukacyjnych, jak również determinuje osiągnięcie sukcesów małego człowieka w codziennym życiu.

Program został opracowany z zgodnie z aktualnymi tendencjami pedagogiki, podstawą programową wychowania przedszkolnego oraz wyposażony jest w innowacyjne rozwiązania wspomagające wszechstronny rozwój człowieka.

Podstawą programu jest ścisła i świadoma współpraca przedszkola z rodzicami polegająca na ustalaniu jednolitych oddziaływań na dziecko poprzez zabawę.

Celem Edukacji Fundamentalnej w przedszkolu jest odejście od stereotypowego prowadzenia zajęć z dziećmi i spotkań z rodzicami na rzecz uatrakcyjnienia zajęć i zebrań w celu ułatwienia dzieciom osiągnięcia gotowości do podjęcia nauki szkolnej. Zależy nam na tym, by dzieci były przekonane, że same zdobywają wiedzę, doświadczają, rozwiązują problemy, podejmują decyzje i organizują sobie pracę. Rola nauczyciela i rodzica polega przede wszystkim na organizowaniu dzieciom zadań oraz kierowaniu ich działaniem, by zakończyły go sukcesem i zadowoleniem.

Często w tradycyjnym systemie wartości dotyczące rozwijania umiejętności decydujących o przedsiębiorczości człowieka - emocjach, wierze w siebie i relacjach międzyludzkich - odchodzą na drugi plan, zaraz za poznawaniem i zdobywaniem wiedzy. Jednak, jak piszą w swoich książkach Gordon Dryden, Janette Vos i Peter Kline, „**Nauka jest najbardziej efektywna wówczas, kiedy sprawia radość**”. Idąc za tą myślą oddajemy w Państwa ręce innowacyjny program wychowania przedszkolnego dający satysfakcję z podejmowanych działań zarówno dziecku, jak również rodzicom i nauczycielom.

Program Edukacji Fundamentalnej dla przedszkoli ze względu na swoją specyfikę, czyli nastawienie na rozwijanie umiejętności matematyczno-przyrodniczych oraz cech przedsiębiorczych i współpracy z rodzicami, może być realizowany równolegle z innymi programami wychowania przedszkolnego proponowanymi na rynku i opracowanymi przez nauczycieli i wychowawców.

Cele edukacyjne kształcenia i wychowania:

Głównym celem realizacji programu Edukacja Fundamentalna w Przedszkolu jest:

1. wspomaganie dzieci w rozwijaniu uzdolnień oraz kształtowanie czynności intelektualnych potrzebnych im w codziennych sytuacjach i w dalszej edukacji;
2. budowanie systemu wartości, w tym wychowywanie dzieci tak, żeby lepiej orientowały się w tym, co jest dobre, a co złe;
3. kształtowanie u dzieci odporności emocjonalnej koniecznej do racjonalnego radzenia sobie w nowych i trudnych sytuacjach, w tym także do łagodnego znoszenia stresów i porażek;
4. rozwijanie umiejętności społecznych dzieci, które są niezbędne w poprawnych relacjach z dziećmi i dorosłymi;
5. stwarzanie warunków sprzyjających wspólnej i zgodnej zabawie oraz nauce dzieci o różnicowanych możliwościach fizycznych i intelektualnych;
6. troska o zdrowie dzieci i ich sprawność fizyczną, zachęcanie do uczestnictwa w zabawach i grach sportowych;
7. budowanie dziecięcej wiedzy o świecie społecznym, przyrodniczym i technicznym oraz rozwijanie umiejętności prezentowania swoich przemyśleń w sposób zrozumiały dla innych;

8. wprowadzenie dzieci w świat wartości estetycznych i rozwijanie umiejętności wypowiedzania się poprzez muzykę, małe formy teatralne oraz sztuki plastyczne;
9. kształtowanie u dzieci poczucia przynależności społecznej (do rodziny, grupy rówieśniczej i wspólnoty narodowej) oraz postawy patriotycznej;
10. zapewnienie dzieciom lepszych szans edukacyjnych poprzez wspieranie ich ciekawości, aktywności i samodzielności, a także kształtowanie tych wiadomości i umiejętności, które są ważne w edukacji szkolnej.

Szczegółowe treści i cele edukacyjne:

Obszary działalności edukacyjnej:

1. Kształtowanie umiejętności społecznych dzieci: porozumiewanie się z dorosłymi i dziećmi, zgodne funkcjonowanie w zabawie i w sytuacjach zadaniowych.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- obdarza uwagę dzieci i dorosłych, aby rozumieć to, co mówią i czego oczekują;
- zwraca się do innych z szacunkiem, zarówno w domu, w przedszkolu, na ulicy;
- przestrzega reguł obowiązujących w społeczności dziecięcej (stara się współdziałać w zabawach i w sytuacjach zadaniowych) oraz w świecie dorosłych;
- w miarę możliwości samodzielnie radzi sobie w sytuacjach życiowych i próbuje przewidywać skutki swoich zachowań;

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

- szanuje innych bez względu na cechy, którymi się różnią od niego;
- umie się przedstawić: podaje swoje imię, nazwisko i adres zamieszkania; wie, komu można podawać takie informacje.

Treści edukacyjne:

Moja rodzina, wzajemne relacje, używanie zwrotów grzecznościowych, przedstawianie siebie i swojej rodziny, sztuka prowadzenia dialogu, umiejętność słuchania, wyrażanie uczuć, sposoby rozwiązywania konfliktów, przestrzeganie zasad i reguł w rodzinie, pracownicy przedszkola, imię i nazwisko, adres przedszkola, rówieśnicy i ich imiona, koleżeństwo i przyjaciele, emocje pozytywne, wspólna zabawa i praca, prawo do inności, tolerancja, nieśmiałość, sukcesy i porażki, prawa i obowiązki przedszkolaka, reguły obowiązujące społeczność, grupowa samodzielność w różnych sytuacjach, utrzymywanie porządku, pomoc potrzebującym, zachowania empatyczne, dzielenie się z innymi, zasady komunikowania się z dorosłymi i rówieśnikami.

2. Kształtowanie czynności samoobsługowych, nawyków higienicznych i kulturalnych. Wdrażanie dzieci do utrzymywania ładu i porządku.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- potrafi poprawnie umyć się, wytrzeć oraz wyczyścić zęby;
- właściwie zachowuje się przy stole podczas posiłków, nakrywa do stołu i sprząta po sobie;
- samodzielnie korzysta z toalety;
- samodzielnie ubiera się i rozbiera, dba o osobiste rzeczy i nie

- naraża ich na zgubienie lub kradzież;
- utrzymuje porządek w swoim otoczeniu.

Treści edukacyjne:

Właściwe zachowanie się przed posiłkami, w ich trakcie i po nich, samodzielne posługiwanie się sztućcami, mycie rąk przed każdym posiłkiem i zębów po posiłkach, a także zachowywanie zasad higieny przy załatwianiu potrzeb fizjologicznych, dbanie o czystość nosa, uszu i paznokci, codzienna zmiana bielizny, dbanie o porządek w swoim pokoju i sali przedszkolnej, wyrzucanie śmieci do kosza.

3. Wspomaganie rozwoju mowy dzieci.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- zwraca się bezpośrednio do rozmówcy, stara się mówić poprawnie;
- pod względem artykulacyjnym, gramatycznym, fleksyjnym i składniowym;
- mówi płynnie, niezbyt głośno, dostosowując ton głosu do sytuacji;
- uważnie słucha, pyta o niezrozumiałe fakty i formułuje dłuższe wypowiedzi o ważnych sprawach;
- w zrozumiałym sposób mówi o swoich potrzebach i decyzjach.

Treści edukacyjne:

Rozwijanie mowy, rozpoznawanie przedmiotów i kojarzenie nazwy z przedmiotem, nazywanie osób, czynności i zdarzeń, słuchanie i rozumienie wypowiedzi innych, wyrażanie swoich myśli i przeżyć w różnych sytuacjach, formułowanie różnych form wypowiedzi,

formułowanie komunikatów, krótkich przekazów informacyjnych, praca z ilustracją, historyjką obrazkową; określanie podobieństw i różnic w wyglądzie ludzi, zwierząt oraz rzeczy, układanie historyjek obrazkowych, nadawanie tytułów zdarzeniom, próby opowiadań, opisywanie ilustracji, zagadki, układanie, odgadywanie, rozwijanie mowy: ćwiczenia logopedyczne, rozwijanie słownictwa, konstruowanie zdań.

4. Wspieranie dzieci w rozwijaniu czynności intelektualnych, które stosują w poznawaniu i rozumieniu siebie i swojego otoczenia.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- przewiduje, w miarę swoich możliwości, jakie będą skutki czynności manipulacyjnych na przedmiotach (wnioskowanie o wprowadzanych i obserwowanych zmianach);
- grupuje obiekty w sensowny sposób (klasyfikuje) i formułuje uogólnienia typu: to do tego pasuje, te obiekty są podobne, a te są inne;
- stara się łączyć przyczynę ze skutkiem i próbuje przewidywać, co się może zdarzyć.

Treści edukacyjne:

Cechy przedmiotów i zjawisk, porównywanie liczebności zbiorów, porządkowanie elementów, rozpoznawanie elementów ze względu na określoną cechę, rozwijanie narzędzi umysłowych, rozwiązywanie zagadek logicznych, przeliczanie naturalnych elementów w naturalnym środowisku, ćwiczenia rozwijające procesy psychiczne, uwagę, spostrzegawczość, pamięć, umiejętność logicznego myślenia, planowanie, zapamiętywanie sekwencji.

5. Wychowanie zdrowotne i kształtowanie sprawności fizycznej dzieci.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- dba o swoje zdrowie, zaczyna orientować się w zasadach zdrowego żywienia;
- dostrzega związek pomiędzy chorobą a leczeniem, poddaje się leczeniu, np. wie, że przyjmowanie leków i zastrzyków jest konieczne;
- jest sprawne fizycznie lub jest sprawne w miarę swoich możliwości, jeżeli jest dzieckiem mniej sprawnym ruchowo;
- uczestniczy w zajęciach ruchowych, w zabawach i grach.

Treści edukacyjne:

Żywność i żywienie:

podstawowe posiłki, piramida żywieniowa, produkty korzystne dla organizmu, domowe środki zapobiegające przeziębieniom, mycie owoców.

Aktywność ruchowa:

zajęcia w terenie, tory przeszkód, gry i zabawy ruchowe, ćwiczenia gimnastyczne z przyborami, ćwiczenia rytmiczno-taneczne.

Spędzanie wolnego czasu:

planowanie, organizowanie, wycieczki, zajęcia sportowe, wspólne zabawy, czytanie książek wspólnie z dorosłymi i dziećmi.

6. Wdrażanie dzieci do dbałości o bezpieczeństwo własne oraz innych.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- wie, jak trzeba zachować się w sytuacji zagrożenia i gdzie można otrzymać pomoc, umie o nią poprosić;
- orientuje się w bezpiecznym poruszaniu się po drogach i korzystaniu ze środków transportu;
- zna zagrożenia płynące ze świata ludzi, roślin oraz zwierząt i unika ich;
- wie, że nie może samodzielnie zażywać leków i stosować środków chemicznych (np. środków czystości);
- próbuje samodzielnie i bezpiecznie organizować sobie czas wolny w przedszkolu i w domu, ma rozeznanie, gdzie można się bezpiecznie bawić, a gdzie nie.

Treści edukacyjne:

Miejsca zabaw, zasady bezpiecznej zabawy, telefony alarmowe, pierwsza pomoc, zachowanie ostrożności w kontaktach ze zwierzętami i roślinami, bezpieczna obsługa urządzeń technicznych, usługi internetowe – zagrożenia, Bezpieczeństwo na drodze: środki transportu, zasady zachowania się na drogach i w środkach transportu, znaki drogowe i sygnalizacja świetlna.

7. Wychowanie przez sztukę – dziecko widzem i aktorem.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- wie, jak należy się zachować na uroczystościach, np. na

- koncercie, festynie, przedstawieniu, w teatrze, w kinie;
- odgrywa role w zabawach parateatralnych, posługując się mową, mimiką, gestem i ruchem; umie posługiwać się rekwizytami (np. maską).

Treści edukacyjne:

Inspirowanie do zabawy i działalności kreatywnej, zabawy ukierunkowane tekstem, opowiadaniem itp., swobodna improwizacja, zabawy w teatr, przygotowywanie inscenizacji okazjonalnych, planowanie inscenizacji, symbole scenograficzne, dobieranie muzyki do przedstawień, wykorzystywanie przedmiotów do inscenizacji, tworzenie kostiumów, autoprezentacja, odbiór przedstawień i sztuki: udział w przedstawieniach, wyjściach do teatru, kina, na koncerty muzyczne.

8. Wychowanie przez sztukę – muzyka i śpiew, pląsy i taniec.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- śpiewa piosenki z dziecięcego repertuaru oraz łatwe piosenki ludowe;
- chętnie uczestniczy w zbiorowym śpiewie, w tańcach i muzykowaniu;
- dostrzega zmiany dynamiki, tempa i wysokości dźwięku utworu muzycznego, wyraża je, pląsając lub tańcząc;
- tworzy muzykę, korzystając z instrumentów perkusyjnych (oraz innych przedmiotów), a także improwizuje ją ruchem;
- w skupieniu słucha muzyki, w tym także muzyki poważnej.

Treści edukacyjne:

Śpiewanie piosenek, planowanie układów tanecznych, zabawy ruchowe przy akompaniamencie, zabawy z wykorzystaniem instrumentów, historia instrumentów, instrumenty perkusyjne, tworzenie własnych instrumentów muzycznych, aktywne słuchanie muzyki: w otoczeniu, rozpoznawanie dźwięków instrumentów, słuchanie utworów instrumentalnych.

9. Wychowanie przez sztukę – różne formy plastyczne.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- przejawia, w miarę swoich możliwości, zainteresowanie wybranymi zabytkami i dziełami sztuki oraz tradycjami i obrzędami ludowymi ze swojego regionu;
- umie wypowiadać się w różnych technikach plastycznych i przy użyciu elementarnych środków wyrazu (takich jak kształt i barwa) w postaci prostych kompozycji i form konstrukcyjnych;
- wykazuje zainteresowanie malarstwem, rzeźbą i architekturą (także architekturą zieleni i architekturą wnętrz).

Treści edukacyjne:

Poznanie zabytków kultury polskiej, poznanie elementów malarstwa, architektury – najbardziej znane dzieła sztuki, barwy podstawowe i pochodne, barwy w przyrodzie, techniki plastyczne – farby, pastele olejne i suche, kredki ołówkowe, węgiel, mazaki, świeca, odlewy gipsowe, wyklejanki, kolaże itp., projektowanie.

10. Wspomaganie rozwoju umysłowego dzieci poprzez zabawy konstrukcyjne, budzenie zainteresowań technicznych.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- wznosi konstrukcje z klocków i tworzy kompozycje z różnorodnych materiałów (np. przyrodniczych), ma poczucie sprawstwa („potrafię to zrobić”) i odczuwa radość z wykonanej pracy;
- używa właściwie prostych narzędzi podczas majsterkowania;
- interesuje się urządzeniami technicznymi (np. używanymi w gospodarstwie domowym), próbuje rozumieć, jak one działają i zachowuje ostrożność przy korzystaniu z nich.

Treści edukacyjne:

Działania konstrukcyjne: projektowanie, budowanie konstrukcji z różnego rodzaju materiałów za pomocą różnych technik, udział w prostych eksperymentach i zabawach badawczych. Przedmioty codziennego użytku: bezpieczne korzystanie z przedmiotów życia codziennego i prostych narzędzi konstrukcyjnych. Otoczenie dziecka: odkrycia, wynalazki, obsługa prostych urządzeń życia codziennego (telefon, telewizor, DVD, telefon komórkowy), przewidywanie skutków niewłaściwego używania przedmiotów, zasady bezpieczeństwa podczas korzystania z urządzeń domowych.

11. Pomaganie dzieciom w rozumieniu istoty zjawisk atmosferycznych i w unikaniu zagrożeń.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- rozpoznaje i nazywa zjawiska atmosferyczne charakterystyczne dla poszczególnych pór roku;
- podejmuje rozsądne decyzje i nie naraża się na niebezpieczeństwo wynikające z pogody, np. nie stoi pod drzewem w czasie burzy, nie zdejmuje czapki w mroźną pogodę;
- wie, o czym mówi osoba zapowiadająca pogodę w radiu i w telewizji, np. że będzie padał deszcz, śnieg, wiał wiatr; stosuje się do podawanych informacji w miarę swoich możliwości.

Treści edukacyjne:

Pogoda i jej elementy: określanie pogody, zjawiska atmosferyczne, zasady zachowania się w czasie niesprzyjających warunków atmosferycznych, odpowiedni strój do pogody, wpływ pogody na rozwój roślin i zachowanie się zwierząt. Zabawy: zapowiadanie pogody, zapowiadanie zmiany w pogodzie, wymyślanie zagadek nt. warunków atmosferycznych.

12. Wychowanie dla poszanowania roślin i zwierząt.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- wymienia rośliny i zwierzęta żyjące w różnych środowiskach przyrodniczych, np. na polu, na łące, w lesie;
- wie, jakie warunki są potrzebne do rozwoju zwierząt (przestrzeń życiowa, bezpieczeństwo, pokarm) i wzrostu roślin (światło, temperatura, wilgotność);
- potrafi wymienić zmiany zachodzące w życiu roślin i zwierząt w kolejnych porach roku, wie, w jaki sposób człowiek może je chronić i pomóc im, np. przetrwać zimę.

Treści edukacyjne:

Ekosystemy w najbliższym środowisku: las, park, pole, sad, jezioro, ogród. Niektóre ssaki, ptaki, ryby i płazy. Zwierzęta hodowane w gospodarstwach domowych, zwierzęta egzotyczne, rośliny. Wykonywanie prostych doświadczeń związanych z życiem roślin. Smaki i barwy występujące w przyrodzie z uwzględnieniem pór roku.

Opieka nad zwierzętami: schroniska dla psów, sposoby wychowywania psa w domu.

Co jest dobre, a co złe?

Ekologia: rośliny i zwierzęta chronione, pomniki przyrody, zasoby przyrody odnawialne i nieodnawialne, ekologiczne sposoby budowania domów.

13. Wspomaganie rozwoju intelektualnego dzieci wraz z edukacją matematyczną.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- liczy obiekty i rozróżnia błędne liczenie od poprawnego;
- wyznacza wynik dodawania i odejmowania, pomagając sobie liczeniem na palcach lub na innych zbiorach zastępczych;
- ustala równoliczność dwóch zbiorów, a także posługuje się liczebnikami porządkowymi;
- rozróżnia stronę lewą i prawą, określa kierunki i ustala położenie obiektów w stosunku do własnej osoby, a także w odniesieniu do innych obiektów;
- wie, na czym polega pomiar długości i zna proste sposoby mierzenia, np. krokami, stopa za stopą;
- zna stałe następstwo dni i nocy, pór roku, dni tygodnia, miesiący.

Treści edukacyjne:

Klasyfikowanie zbiorów: zbiory naturalne w naturalnym środowisku, zbiory naturalne w sztucznym środowisku, zastępniki przedmiotów naturalnych w sztucznym środowisku, Symbole przedmiotów naturalnych w sztucznym środowisku, porządkowanie zbiorów ze względu na cechy, porównywanie liczebności zbiorów, uzasadnianie swoich decyzji, szacowanie. Więcej, mniej, mało równo, o 1 więcej, o 1 mniej.

Badanie liczebności przez przeliczanie na różne sposoby na miarę swoich możliwości, Odkodowywanie liczebności zbiorów i prezentowanie za pomocą zastępników – symboli, liczmanów, szeregowanie według określonej cechy, np. rosnąco. Podział zbioru na podzbiory, określanie części wspólnej.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Liczenie: posługiwanie się liczebnikami głównymi i porządkowymi, przeliczanie do 10. Dodawanie i odejmowanie liczb naturalnych na konkretach, czytanie cyfr. Stosowanie znaków $+$, $-$, $=$, $<$, $>$. Zabawy matematyczne polegające na rozwiązywaniu narzuconych problemów, doskonalenie umiejętności przeliczania, doliczania, odliczania. Znikające obiekty – zabawy ćwiczące spostrzegawczość, pamięć, myślenie.

Mierzenie przedmiotów i obiektów oraz zjawisk za pomocą stóp, dnia i nocy, sznurkiem, patykiem, miarą, linijką, ołówkiem itp. Zmiany zachodzące w czasie: dzień, noc, dni tygodnia, pory roku, pojęcia: wczoraj, dziś, jutro, mierzenie czasu za pomocą klepsydry, stopera, zegarów.

Rozpoznawanie figur płaskich: koło, trójkąt, kwadrat, prostokąt oraz brył, wyszukiwanie ich w najbliższym otoczeniu.

Zabawy i gry rozwijające umiejętności matematyczne zawarte w zestawie gier i zabaw.

Ważenie, mierzenie.

14. Kształtowanie gotowości do nauki czytania i pisania.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- potrafi określić kierunki oraz miejsca na kartce papieru, rozumie polecenia typu: narysuj kółko w lewym górnym rogu kartki, narysuj szlaczek, zaczynając od lewej strony kartki;
- potrafi uważnie patrzeć (organizuje pole spostrzeżeniowe), aby rozpoznać i zapamiętać to, co jest przedstawione na obrazkach;
- dysponuje sprawnością rąk oraz koordynacją wzrokowo-ruchową potrzebną do rysowania, wycinania i nauki pisania;
- interesuje się czytaniem i pisaniem, jest gotowe do nauki czytania i pisania;

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

- słucha np. opowiadań, baśni i rozmawia o nich, interesuje się książkami;
- układa krótkie zdania, dzieli je na wyrazy, a wyrazy na sylaby; wyodrębnia głoski w słowach o prostej budowie fonetycznej;
- rozumie sens informacji podanych w formie uproszczonych rysunków oraz często stosowanych oznaczeń i symboli, np. w przedszkolu, na ulicy, na dworcu.

Treści edukacyjne:

Rozwijanie propriocepcji. Gry i zabawy rozwijające poczucie ciała w przestrzeni. Praca na dużych arkuszach papieru ze zwiększaniem stopnia trudności i ograniczaniem stopniowym pola widzenia (zmniejszaniem rozmiaru papieru, na którym dzieci pracują).

Gry i zabawy rozwijające małą motorykę. Podążanie oka za ruchem ręki, przekładanie przedmiotów z jednej ręki do drugiej i przekazywanie dalej – przyzwyczajanie oka do wykonywania poziomych ruchów gałki ocznej, co daje szansę na szybsze opanowanie umiejętności pisania i czytania.

Oglądanie książek, omawianie historii, tworzenie swoich książek i historyjek oraz czytanie i prezentowanie ich na forum grupy.

Ustalanie położenia jednych obiektów względem drugich.

Pamięć ruchowa i koordynacja: zagadki ruchowe, wierszyki do rysowania, rysowanie wzorów literopodobnych, odtwarzanie układów ruchowych przy muzyce.

Wykorzystanie materiału obrazkowego – zwracanie uwagi na szczegóły w otoczeniu dziecka oraz na ilustracjach, porównywanie obrazków, szukanie podobieństw i różnic.

Sprawność manualna: rysowanie, malowanie, układanie obrazków, puzzle, tworzenie mandali, wydzieranie, stemplowanie, odzwierciedlanie poznanej historii w postaci ilustracji. Wypowiadanie się nt. wykonanej pracy swojej i innych.

Czytanie kodów: symboli, np. na dworcu, lotnisku, w sklepie,

znaków drogowych, oznaczeń, rebusów, zagadek, imion swoich kolegów, np. podpisanych krzesełek w przedszkolu lub szafek – czytanie globalne.

15. Wychowanie rodzinne, obywatelskie i patriotyczne.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- wymienia imiona i nazwiska osób bliskich, wie, gdzie pracują, czym się zajmują;
- zna nazwę miejscowości, w której mieszka, zna ważniejsze instytucje i orientuje się w rolach społecznych pełnionych przez ważne osoby, np. policjanta, strażaka;
- wie, jakiej jest narodowości, że mieszka w Polsce, a stolicą Polski jest Warszawa;
- nazywa godło i flagę państwową, zna hymn narodowy;
- wie, że wszyscy ludzie mają równe prawa.

Treści edukacyjne:

Wychowanie rodzinne: dom rodzinny, adres zamieszkania, pomieszczenia w domu i ich przeznaczenie, role społeczne – zawody rodziców i pracowników przedszkola, z którymi dziecko ma kontakt.

Wychowanie obywatelskie: tradycje i zwyczaje obchodzone w przedszkolu, Polska na mapie Europy, obchodzenie świąt lokalnych i narodowych, barwy i symbole narodowe, wieszce narodowi, pamiątki kultury, ważniejsze instytucje w mieście.

Wychowanie wielokulturowe: inne narodowości w Polsce, święta, zabawy dzieci z innych krajów, sposoby spędzania wolnego czasu, świadomość własnej tożsamości, poszanowanie dla dóbr narodowych.

Wskazówki metodyczne dotyczące realizacji programu

Podstawowe treści mają charakter spiralny. Przy właściwej realizacji programu, wiedza i umiejętności dziecka powinny stopniowo układać się w logiczną całość przy jednoczesnym przechodzeniu myślenia dziecka z etapu konkretno-obrazowego aż do abstrakcji. Ważnym elementem sposobu realizacji programu jest pozwolenie dzieciom na twórcze myślenie, doświadczanie i kontrolowane popełnianie błędów. Do większości podstawowych zadań dzieci powinny dochodzić same poprzez poszukiwanie rozwiązań, podejmowanie działań, kierowani przez nauczyciela i rodziców.

Tematyka zajęć powinna być dopasowana do możliwości środowiska, w którym funkcjonuje przedszkole w taki sposób, by była bliska dziecku i zgodna z jego zainteresowaniami. Proponujemy, by podczas planowania pracy, oprzeć się na najważniejszych stałych wydarzeniach rocznego kalendarza, czyli uroczystych dniach, np.: Książki, Matki, Babci i Dziadka itd. uwzględniając współczesną literaturę dziecięcą. Zalecamy odejście od wieloletnich schematów tematycznych i włączenie dzieci oraz rodziców w planowanie pracy.

Program pozwala na elastyczne planowanie i manipulowanie treściami i działaniami edukacyjnymi w zależności od potrzeb i potencjału grupy, jej liczebności oraz możliwości. Nauczyciel może sam zaplanować tempo realizacji treści programowych.

Uwzględniając zasadę pogłębliwości, dzieci poznają świat poczynając od zabawy, poprzez wykonywanie świadomych czynności na przedmiotach i ich zastępnikach, aż do rozumienia ogólnych pojęć.

Na realizację programu ma wpływ wiele dodatkowych elementów:

- metody pracy z dzieckiem (zabawa, muzyka, rytm, plastyka);
- rodzaje inteligencji wielorakich związane z zainteresowaniami dziecka, a co za tym idzie: działań, które są ich pasją oraz rozwój narzędzi umysłowych;
- reakcja na stres zarówno dorosłych – nauczycieli i rodziców, jak i dzieci;
- systematyczna współpraca z rodzicami;
- zabawa z dzieckiem w domu.

Sposoby osiągnięcia celów

Najczęściej używaną metodą pracy z dziećmi jest **zabawa**. Nauczyciel powinien tak zaplanować cykl zajęć, by dzieci były świadome realizacji swoich celów i potrzeb, a nie nauczyciela. Innymi słowy, wychowawca i rodzic powinni „przemycić” wychowankom swoje cele edukacyjne.

Lew Wygotsky podkreślał znaczenie zabawy w najmłodszym wieku: „Zabawa tworzy strefę bliskiego rozwoju dziecka. W zabawie dziecko zawsze zachowuje się ponad swój wiek, wychodzi poza swoje codzienne zachowanie, można powiedzieć, że w zabawie przerasta się o głowę. Związek pomiędzy zabawą a rozwojem należy porównać do związku pomiędzy nauką a rozwojem”.

W trakcie zabawy dzieci są zaangażowane w wyobrażone sytuacje, w których przyjmują określone role i wyznaczają pewne zasady. Prowadzi to do większego poziomu samokontroli, działania dzieci są określone przez zasady gry. Gdy dzieci angażują się w zabawę, ich skupienie i zaangażowanie w spełnienie zadania jest znacznie większe, niż w przypadku czynności o charakterze akademickim wymyślanych

przez nauczyciela.

Podczas zabawy dzieci osiągają największe sukcesy, które stanowią podstawę działań i moralności człowieka w przeszłości.

By zajęcia były atrakcyjne dla dzieci, w programie zintegrowano cele dydaktyczne z muzyką, plastyką i rytmem. Do większości zadań i projektów dzieci w grupach wykonują środki dydaktyczne tworzone przy muzyce, które potem wykorzystują do pracy. Taka sytuacja angażuje je emocjonalnie do podjęcia wysiłku intelektualnego, dzieci są związane ze swoimi pracami, co pozwala im w późniejszym czasie odtworzyć działania i wiedzę zdobytą dzięki pracom plastycznym. Prace te pełnią funkcję podobną do map myślowych wykorzystywanych na wyższych etapach edukacyjnych.

Kolejnym krokiem wspomagającym realizację zadań programowych jest doświadczenie. Nauczyciel planując zajęcia powinien przewidzieć w nich indywidualne doświadczenie przez dzieci sytuacji i zdarzeń. Dziecko samo musi przeżyć daną sytuację dydaktyczną, by mogło potem dokonywać prób opisu, ustalać procedury, negocjować kolejność wykonywania zadań w grupie i przydział obowiązków.

Rozwój umiejętności prowadzi do znaczących zmian w osobowości dzieci, które zaczynają planować i organizować swoje zabawy, otwarcie przedstawiają swój punkt widzenia, proponują rozwiązania problemów, z łatwością współpracują z innymi, a przede wszystkim wierzą w siebie i w swoje umiejętności.

Realizacja zadań zawartych w programie opiera się przede wszystkim na zabawie, poznawaniu świata i doświadczeniu. Zaleca się wykorzystywanie metod aktywujących dziecko do pracy. Nauczyciel, tak samo jak dopasowuje do potrzeb dzieci tematykę, wybiera również metodę najbardziej motywującą do zdobywania wiedzy i odpowiednią do możliwości małych dzieci. Cele dzieci powinien wynosić na piedestał, a swoje „przemycać” w umiejętny sposób.

Dużą rolę w dziele tworzenia umysłu i osobowości małego dziecka spełnia aktywność, zwłaszcza ruchowa. Praca rąk i nóg porządkuje doświadczenia dziecka. Dzięki aktywności sensoryczno-motorycznej

dziecko wchodzi w interakcje z otoczeniem, poznaje i rozwija wszystkie swoje procesy psychiczne.

Jednym z głównych warunków osiągnięcia sukcesów edukacyjnych przez dziecko jest kontynuacja przez rodzica podejmowanych działań w przedszkolu. Rodzic wyposażony w wiedzę i zestaw zabaw, bazując na sugestiach nauczyciela może wybrać konkretne zabawy z dzieckiem, dzięki którym ułatwi dziecku opanowanie danej umiejętności. Dzięki tak zaplanowanej pracy każdy czuje się potrzebny i wartościowy. Ma świadomość udziału w procesie dydaktyczno-wychowawczym swojego dziecka i widzi progres.

Stworzony program ma na celu ujednoczenie oddziaływań wychowawczych na dziecko w domu i przedszkolu. Dlatego też przygotowano poradnik dla rodziców oraz zestaw gier i zabaw dla dzieci w wieku od trzeciego do piątego roku życia do wykorzystania przez nauczycieli i rodziców podczas czasu wolnego w domu i pracy w przedszkolu.

Współpraca nauczyciela i rodzica jest gwarantem osiągnięcia sukcesów przez dziecko. Jeżeli nauczyciel zauważy, że w sferze rozwoju umiejętności matematycznych lub społecznych potrzebne jest dziecku wsparcie, może polecić rodzicowi odpowiednią zabawę z proponowanego zestawu i poprosić, by w domu w weekend bawiono się z dzieckiem.

Tego rodzaju współpraca i budzenie świadomości rodzica nt. wychowania i rozwoju swojego dziecka unaocznia rodzicowi efektywność jego oddziaływań.

W programie Edukacji Fundamentalnej w Przedszkolu przewidziano możliwość korzystania z platformy dla rodziców i nauczycieli, dzięki której zarówno w domu jak i w przedszkolu będzie można wykorzystywać różne sposoby rozwiązań metodycznych oraz propozycji zabaw do realizacji i osiągnięcia celów zawartych w podstawie programowej. Dzięki platformie będzie można również zdobyć najnowszą wiedzę dotyczącą możliwości rozwojowych dzieci, zamieszczać swoje efektywne i skuteczne pomysły na nauczanie i wychowanie dzieci oraz scenariusze rozwiązań metodycznych.

Kolejnym krokiem wspomagającym realizację zadań programowych jest doświadczanie. Nauczyciel planując zajęcia powinien przewidzieć w nich indywidualne doświadczanie przez dzieci sytuacji i zdarzeń. Dziecko samo musi przeżyć daną sytuację dydaktyczną, by mogło potem dokonywać prób opisu, ustalać procedury, negocjować kolejność wykonywania zadań w grupie i przydział obowiązków.

Rozwój umiejętności prowadzi do znaczących zmian w osobowości dziecka - zaczyna planować i organizować swoje zabawy, otwarcie przedstawia swój punkt widzenia, proponuje rozwiązania problemów, z łatwością współpracuje z innymi, a przede wszystkim wierzy w siebie i w swoje umiejętności.

Realizacja zadań zawartych w programie opiera się przede wszystkim na zabawie, poznawaniu i doświadczaniu. Wskazane jest wykorzystywanie metod aktywujących dziecko do pracy. Nauczyciel, tak jak dopasowuje do potrzeb dzieci tematykę, wybiera również metodę najbardziej motywującą do zdobywania wiedzy i odpowiednią do możliwości małych dzieci.

Dużą rolę w dziele pobudzania i rozwoju umysłu i osobowości małego dziecka spełnia aktywność, zwłaszcza ruchowa. Praca rąk i nóg porządkuje doświadczenia dziecka. Dzięki aktywności sensoryczno-motorycznej dziecko wchodzi w interakcje z otoczeniem, poznaje i rozwija wszystkie swoje procesy psychiczne.

Jednym z głównych warunków osiągania sukcesów edukacyjnych przez dziecko jest kontynuacja przez rodzica podejmowanych działań w przedszkolu. Rodzic, wyposażony w wiedzę i zestaw zabaw bazując na sugestiach nauczyciela może wybrać konkretne zajęcia z dzieckiem, dzięki którym ułatwi dziecku opanowanie danej umiejętności. W tak zaplanowanej pracy każdy czuje się potrzebny i wartościowy. Rodzic ma świadomość udziału w procesie dydaktyczno-wychowawczym swojego dziecka i widzi postęp.

Stworzony program ma na celu ujednolicenie oddziaływań wychowawczych na dziecko w domu i w przedszkolu. Dlatego przygotowano *Poradnik dla rodziców* i *Zestaw gier i zabaw dla dzieci*

w wieku od trzeciego do piątego roku życia do wykorzystania przez nauczycieli i rodziców podczas czasu wolnego w domu i pracy w przedszkolu.

Współpraca nauczyciela i rodzica jest gwarantem osiągnięcia sukcesów przez dziecko. Jeżeli nauczyciel zauważy, że w sferze rozwoju umiejętności matematycznych lub społecznych potrzebne jest dziecku wsparcie, może polecić rodzicowi odpowiednią zabawę i poprosić, by w domu w weekend bawiono się z dzieckiem.

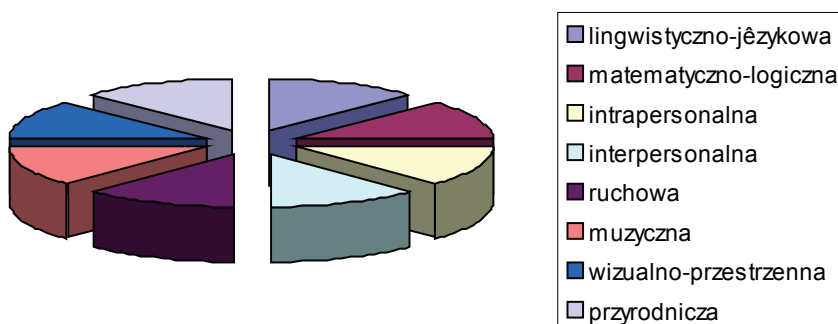
Tego rodzaju współpraca i budzenie świadomości rodzica na temat wychowania swojego dziecka unaocznia rodzicowi efektywność jego oddziaływań.

Inteligencje wielorakie a motywacja poznawania świata

Ważnym elementem podczas realizacji programu jest uwzględnienie rodzajów inteligencji wielorakich (według teorii Howarda Gardnera). Mając na uwadze liczbę możliwych inteligencji, nauczyciel może zaproponować takie techniki i metody zdobywania wiedzy i nabywania umiejętności, które ułatwiają dziecku zapamiętywanie.

rodzaje inteligencji wg H. Gardnera

Inteligencja językowa

Osoby obdarzone inteligencją językową lepiej rozumieją świat dzięki słowu mówionemu i pisanemu.

Charakterystyka:

Osoby lubiące czytać i pisać, używające bogatego słownictwa, czerpiące przyjemność z gry słów i zagadek słownych, osoby z zamiłowaniem do języków obcych, łatwo zapamiętujące i robiące

notatki na zajęciach. Są to osoby z talentem oratorskim, które uczą i skutecznie argumentują, używając słowa mówionego. Są odcytane, potrafią w przejrzysty sposób spisać myśli, a także doskonale zrozumieć słowo pisane i mówione. Któż nie lubi dobrych opowieści? Kto nie lubi dobrych żartów, zagadek lub pięknych wierszy? Jeśli dziecko lubi opowiadać historie, a także ich słuchać, najprawdopodobniej ma dobrze rozwiniętą inteligencję językową. Takie dzieci lubią słuchać i opowiadać bajki, lubią rymowanki, gry słowne i rzeczy wykraczające poza ramy konwencji. Elementy tej inteligencji to wrażliwość na dźwięki, budowę i znaczenie słów, a także umiejętność używania języka do zabawiania innych, negocjacji lub instruowania słuchaczy i czytelników.

Inteligencja wizualno-przestrzenna

Osoby obdarzone inteligencją wizualno-przestrzenną najlepiej rozumieją świat dzięki wizualizacji i orientacji przestrzennej.

Charakterystyka:

Osoby czerpiące przyjemność z rozkręcania i składania elementów w jedną całość, układające trójwymiarowe układanki.

Osoby takie przywołują wspomnienia dzięki wizualizacji i z łatwością interpretują mapy i plany. Określają, modyfikują i zmieniają różne aspekty świata wizualno-przestrzennego. Są to osoby wyjątkowo wrażliwe na szczegóły, mające bardzo dobrze wykształconą wyobraźnię. Dużo rysują, w sposób graficzny przedstawiają swoje pomysły, bez kłopotu orientują się w trójwymiarowej przestrzeni. Wyobraźmy sobie dziecko, które lubi rysować, poprawnie układa układanki, właściwie interpretuje mapy i konstruuje z klocków skomplikowane budowle. Takie dziecko ma bogatą wyobraźnię i woli książki z wieloma ilustracjami. Jest to dziecko z dobrze rozwiniętą inteligencją przestrzenną, ale do wyobrażenia sobie takiego dziecka również trzeba użyć inteligencji przestrzennej. Dzieci obdarzone inteligencją przestrzenną świetnie radzą sobie z układankami, klockami Lego i wszystkimi zabawkami „konstrukcyjnymi”. Wiele

umiejętności zaliczanych do inteligencji przestrzennej jest ciągle niedocenianych; także w szkołach umiejętności te są uznawane za mniej ważne od innych.

Inteligencja muzyczna

Osoby obdarzone inteligencją muzyczną najlepiej rozumieją świat przez rytm i melodię.

Charakterystyka:

Szybko dostrzegają wzory, łatwo rozpoznają rytm, lubią różnorodną muzykę. Nuca, wybijają takt muzyki, śpiewają lub grają na instrumencie, mają trudności w koncentracji, jeśli słyszą muzykę, lubią rytm i poezję. Poznają, doceniają i tworzą melodie. Z łatwością odróżniają poszczególne elementy muzyczne. Jak twierdzi Howard Gardner — twórca teorii inteligencji wielorakich — inteligencja muzyczna pojawia się najwcześniej, co oznacza, że łatwo ten dar u dziecka zauważyć.

Dzieci obdarzone tą inteligencją zamieniają w muzykę prawie wszystko, co robią. Często ładnie śpiewają i potrafią grać na instrumentach muzycznych. Nawet gdy nie słuchają muzyki, często słyszą ją „w wyobraźni”. Wybijają rytm, śpiewają i nucą podczas odrabiania lekcji, a także wówczas, gdy uczą się nowych rzeczy.

Dziecko obdarzone inteligencją muzyczną może także umieć rozpoznać niewłaściwie zagrane lub wyspiewane dźwięki albo odtworzyć melodię, którą usłyszały zaledwie raz lub dwa razy.

Inteligencja ruchowa

Osoby obdarzone inteligencją ruchową najlepiej rozumieją świat przez ruch i fizyczny kontakt.

Charakterystyka:

Osoby lubiące ruch i kontakt fizyczny. Duże znaczenie odgrywają dla nich zwierzęta i środowisko naturalne. Radość sprawia im zgłębianie tajemników biologii i zagadnień ekologicznych. Dobrze piszą i dobrze liczą, lubią wymyślać nowe gry. Z łatwością kontrolują ruchy swojego ciała i bez trudu posługują się przedmiotami. Lubią biegać, biwakować, pływać, jeździć na nartach, tańczyć, nie potrafią usiedzieć w miejscu. Wszystkiego muszą dotknąć i są bardzo wrażliwi na dotyk.

Prawdopodobnie najgorzej rozumianą inteligencją jest właśnie inteligencja ruchowa. Dzieci nią obdarzone mają problemy z usiedzeniem na miejscu i wolą poznawać nowe rzeczy dotykając ich.

Pojawia się problem, gdy takie dzieci znajdują się w zamkniętym otoczeniu (na przykład w klasie szkolnej), gdzie oczekuje się od nich skupienia i ciszy.

Inteligencja ruchowa często nie jest postrzegana jako dar, lecz jest błędnie interpretowana jako zaburzenia uczenia, lub nawet jako choroba. Czasem nawet u takich dzieci rozpoznaje się ADHD i przepisuje się środki farmakologiczne.

Inteligencja logiczno–matematyczna

Osoby obdarzone inteligencją matematyczną i logiczną najlepiej rozumieją świat przez ciągi zdarzeń.

Charakterystyka:

Lubią porządek i denerwują się, gdy przebywają z osobami niezorganizowanymi. Dokładnie wykonują precyzyjne instrukcje, zbierają informacje, by rozwiązywać problemy. Często potrafią dokonywać szybkich kalkulacji w pamięci. Lubią gry i zagadki prowokujące do myślenia. Mają umiejętność logicznego myślenia, szeregowania, dostrzegania przyczyn i skutków, tworzenia hipotez, dostrzegania wzorów. Mają racjonalne spojrzenie na życie.

Dziecko stawia pierwszy krok w kierunku rozwoju inteligencji logiczno-matematycznej, zanim jeszcze zacznie chodzić. Bierze do ręki przedmioty, bada je, poznaje związki między przyczyną i skutkiem — jeśli popchnie piłkę, piłka się toczy. Dziecko poznaje także takie pojęcia jak „więcej” oraz „mniej”. Następnie dziecko uczy się liczyć elementy i wykonywać „konkretne działania matematyczne” takie jak odejmowanie dwóch świeczek z całego pudełka czy dodawanie klocków do wieży.

Inteligencja interpersonalna

Osoby obdarzone inteligencją społeczną najlepiej rozumieją świat obserwując go oczyma innych ludzi.

Charakterystyka:

Uczą się przez kontakt z innymi osobami.

Umieją wypracować kompromis, negocjują i potrafią odczuć emocje oraz intencje innych osób. Potrafią spojrzeć na świat oczyma

drugiej osoby. Są obdarzone zdolnościami przywódczymi, dzięki którym umieją znaleźć się w świecie polityki. Mają wiele zainteresowań i uczęszczają na dodatkowe zajęcia. Umieją organizować pracę w grupie i tworzą pozytywną atmosferę, która pomaga skupić się na wysiłkach jej członków. Potrafią przyjąć konstruktywne uwagi i odpowiednio zmienić swoje postępowanie. Jasno i precyzyjnie przedstawiają swoje potrzeby, przy konfrontacji wykazują się asertywnością.

Elementy inteligencji personalnej wykorzystujemy prawie we wszystkich naszych poczynaniach. Istnieje możliwość wspomaganie rozwoju tej inteligencji poprzez np. umożliwienie dzieciom zabaw w większym gronie i zaleca także, by dzieci uczyły siebie nawzajem. Pozwólmy im uczestniczyć w życiu społecznym, w życiu klubów, komitetów, w zajęciach pozalekcyjnych i w działalności organizacji opartych na wolontariacie.

Inteligencja intrapersonalna

Osoby obdarzone inteligencją intrapersonalną najlepiej rozumieją świat, patrząc na niego ze swojego punktu widzenia.

Charakterystyka:

Mają jasno sprecyzowany punkt widzenia, odczucia i motywy działania. Lubią pracę w samotności, zwykle odnoszą sukcesy i nie potrzebują motywacji zewnętrznej, a także odznaczają się samodyscypliną. Lubią wiedzieć, dlaczego wykonują konkretne zadania. Potrafią właściwie ocenić własne umiejętności i słabości, chętnie podejmują wyzwania. Inteligencja intranspersonalna pomaga dziecku zrozumieć, że najważniejszy wpływ jaki może wywierać to umiejętność wywierania wpływu na siebie. Ta inteligencja pozwala każdemu z nas wejść w siebie i zobaczyć, nad czym należy popracować. Inteligencja intrapersonalna w połączeniu z inteligencją interpersonalną pomaga ludziom wybrać najlepszą drogę w życiu.

Panuje przekonanie, że dziecko z dobrze rozwiniętą inteligencją intrapersonalną zna i rozumie swoje uczucia i swoje mocne strony. Takie dziecko wie, kiedy można poprosić o pomoc, a kiedy należy rozwiązać problem samodzielnie. Dziecko obdarzone inteligencją intrapersonalną wie, jakie sytuacje są dla niego odpowiednie, a jakich powinno unikać.

Inteligencja przyrodnicza

Osoby obdarzone inteligencją środowiskową najlepiej rozumieją świat przez swoje otoczenie.

Charakterystyka:

Osoby lubiące pracę i przebywanie na świeżym powietrzu. Takie osoby wierzą, że bardzo ważna jest przyroda i ekologia, a także zwierzęta. Rozumieją i łatwo zapamiętują różne gatunki występujące w ich otoczeniu. Często uprawiają ogródki i lubią „dłubać w ziemi”. To osoby klasyfikujące przedmioty w hierarchie - wychowane w środowisku miejskim mogą rozwijać swoje zdolności w kierunku zapamiętywania i klasyfikowania przedmiotów w ich „naturalnym” środowisku, mogą to być na przykład samochody, sportowe buty, okładki płyt.

Mając na uwadze powyżej opisane potencjały człowieka dorosłego i dziecka, należy tak organizować zajęcia, by dać szansę na osiągnięcie sukcesu każdemu uwzględniając jego profil i zainteresowania.

PAMIĘĆ I KONCENTRACJA

Umiejętność przechowywania i przypominania informacji można znacznie rozwinąć dzięki prostym zasadom wyuczonym we wczesnym dzieciństwie. Dobra pamięć stanowi ważny budulec przyszłego sukcesu.

A oto zasady, jak rozwinąć dobrą pamięć:

Pamiętamy rzeczy lepiej, jeżeli możemy je połączyć z czymś, co wiedzieliśmy wcześniej.

Okazuje się, że mózg działa na zasadzie łączenia informacji. Nauczmy dziecko dostrzegać elementy łączące różne rzeczy.

Mózg najlepiej przechowuje informacje, gdy są one połączone z odbiorem przez wiele zmysłów.

Skupmy się, żeby pamiętać

Nauczmy dzieci dokładnie patrzeć i tworzyć w pamięci obrazy tego, co stara się zapamiętać.

Dobrze pamiętamy, jeżeli zapamiętywaniu towarzyszą emocje.

Prawie każdy pamięta z dzieciństwa miłą atmosferę kuchni w rodzinnym domu. Z naukowego punktu widzenia dzieje się tak dlatego, że część mózgu odpowiedzialna za emocje znajduje się w bliskim sąsiedztwie części przekazującej informacje do pamięci długoterminowej.

Właśnie dlatego czytanie dziecku, gdy przytula się ono do rodzica, wywala budowanie pozytywnych skojarzeń z czytaniem.

Słowa z melodią doskonalą pamięć.

Łatwiej jest zapamiętać słowa piosenki, gdy poznamy także melodię.

Dzieje się tak, ponieważ w procesie zapamiętywania śpiewanego tekstu uczestniczą obie półkule mózgowe: prawa, odpowiedzialna za odbieranie rytmu i muzyki, i lewa, umożliwiająca rozumienie słów.

Z tego samego powodu łatwo jest zapamiętać wiersze i rymowanki.

Waga podświadomości.

Naukowcy zajmujący się badaniem ludzkiego mózgu twierdzą, że co wieczór nasz mózg „przełącza się” między pełną świadomością a snem i zaczyna pracować na falach innej długości. Jest to faza snu REM (ang. rapid eye movement – szybki ruch gałek ocznych). Wygląda to prawie tak, jakby część mózgu „wyświetlała film” o najważniejszych wydarzeniach danego dnia, by mózg dodał je do istniejących już w nim połączeń.

Jeśli nauczymy się relaksować tuż przed zaśnięciem i będziemy myśleć o najważniejszych momentach minionego dnia, wesprzemy w ten sposób proces zapisywania informacji w mózgu.

Z tego właśnie powodu dobrze jest wieczorem wyciszyć dziecko i spokojnie (bardzo ważne!) opowiedzieć mu o interesujących wydarzeniach minionego dnia, by podświadomość mogła przejąć proces sortowania informacji.

Zarejestrujcie i zapamiętajcie.

Dwa podstawowe elementy to uwaga i powtórzenie. Nauczenie dziecka koncentrowania uwagi i uważnego patrzenia to pierwszy krok do zbudowania dobrej pamięci.

MYŚLENIE

Czyż jest jakaś ważniejsza umiejętność, niż logiczne myślenie i podejmowanie właściwych decyzji?! Jest dla dziecka najlepszą szansą, by nauczyło się logicznie i twórczo myśleć. Trzeba je jednak świadomie prowadzić.

Rozwiązywanie problemów

W dorosłym życiu nie myślimy na głos. Pamiętajmy, by podejmując decyzje, mówić o wszystkich argumentach – dzięki temu dziecko będzie

miało wzór do naśladowania. Tak jak w przypadku wszystkich innych rzeczy, dzieci uczą się obserwując, słuchając i naśladowując.

W ten sam sposób zachęcmy dziecko, by mówiło, jak ma zamiar rozwiązać stojący przed nim problem.

Zastanawiajcie się

Zadawajmy pytania typu: „Co by było, gdyby...?”. Pytajmy „dlaczego?”. Nie przejmujmy się, jeśli nie znamy odpowiedzi – dobrze, gdy dziecko widzi, jak szukamy informacji.

Odwiedzmy muzeum wynalazków i zastanówmy się, jak działają wystawione w nich maszyny, a także jak wyglądałoby życie, gdyby nie zostały wynalezione.

Zachęcajmy dzieci do samodzielnego myślenia

Jeśli dziecko zada nam pytanie, najpierw zapytajmy: „A jak ty myślisz?”. Pytanie rozwija myślenie! Pozwólmy, by dziecko samo znajdowało odpowiedzi.

Zachęcajmy dziecko do formułowania pytań

Gdy dziecko o coś zapyta, pochwalmy postawione pytanie: „Dobre pytanie. Podoba mi się, że zadajesz pytania”.

Zachęcajmy dziecko do uzasadniania opinii

To pobudza do myślenia i uczy przytaczania argumentów na obronę swego zdania, a na przyszłość przeciwdziała wydawaniu pochopnych sądów. Włączmy dziecko do wspólnego podejmowania decyzji. Zachęcmy, by podawało argumenty potwierdzające jego poglądy. Zróbmy wszystko, by myślało o konsekwencjach swojego postępowania. „Co się stanie, jeśli tak postąpisz?”, itd.

Oglądanie telewizji może stać się interaktywne

Mimo, iż oglądanie telewizji wymaga niewiele myślenia, a badania wskazują, że także zmniejsza umiejętność koncentracji, to możemy to nieco zmodyfikować. Po obejrzeniu programu zapytajmy: „o czym była bajka?”, „jak myślisz, dlaczego bohater w taki sposób postąpił?”, „jak inaczej mogła skończyć się bajka?”.

Innymi słowy, gdy włączamy telewizor, nie wyłączamy myślenia!

Zachęćmy dziecko do kolekcjonowania

Gdy zbiera kamienie, muszelki, liście lub dowolne inne rzeczy, rozwija umiejętność obserwowania. Zaczyna także myśleć o różnicach i podobieństwie przedmiotów, jak również uczy się układać je w grupy.

Inne punkty widzenia

W naturalny sposób dzieci postrzegają siebie jako „centrum wszechświata”. Dlatego ważne jest, by wyobrażały sobie, jak by było, gdyby były kimś lub czymś innym. Na przykład: „co by było, gdybyśmy mieszkali w igloo albo w namiocie na pustyni?” itp.

Wybierajmy zabawy, w których trzeba myśleć

Wybierajmy gry, w których trzeba rozwijać twórcze myślenie. Prawie połowa zdolności mózgu kształtuje się w czasie przetwarzania oglądanych obrazów. Im częściej dziecko będzie wykorzystywać wyobraźnię, tym lepiej będzie w przyszłości zapamiętywać informacje. Zachęcajmy je, by przypomniało sobie, jak wygląda jakaś zabawka i opisało ją ze szczegółami.

Zachęcajmy do podawania wielu przykładów

Gdy zadajemy dziecku pytanie, nie poprzestawajmy na oczywistej odpowiedzi. Osoby kreatywne nie muszą mieć lepszych pomysłów od innych, ale zwykle mają ich więcej.

Często korzystajmy ze słowników i encyklopedii. Pokażmy dziecku, że samo może znaleźć odpowiedzi na swoje pytania.

Stawiamy przed dzieckiem cele

Stawiamy przed dzieckiem cele i nauczymy dzielić złożone zadanie na mniejsze elementy, przez co nauczymy je planować. Stworzymy model postępowania, dzięki któremu można osiągnąć cel:

1. Ustalmy cel.
2. Określmy przeszkody, jakie trzeba pokonać.
3. Opiszmy przeszkody.
4. Pomyślmy, jak pokonać każdą przeszkodę.
5. Ustawmy kolejno wszystkie etapy, by można było osiągnąć zamierzony cel.

TWÓRCZOŚĆ

Jednym z głównych czynników warunkujących sukces w XXI wieku będzie umiejętność twórczego myślenia. Zachęcajmy dziecko do rozwijania wrodzonej inwencji, a będzie korzystał z tego daru przez całe życie.

Pierwsze pięć lub sześć lat życia dziecka determinuje jego chęć tworzenia i inwencji. To w tym czasie kształtuje się jego motywacja do zadawania pytań, a przede wszystkim do postrzegania codziennych sytuacji na różne sposoby. Umiejętność twórczego myślenia jest odpowiedzialna za wszystkie ludzkie działania. Twórczość to nie tylko muzyka i zdolności literackie, ale także sztuka gotowania, projektowania ogrodów, sztuka tworzenia nowych produktów i twórczej aktywności wszelkiego rodzaju, dostrzeganie w rzeczach zwyczajnych rzeczy niezwykłych. To jest inwencja!

Żeby rozwinąć ją w dziecku, powinniśmy mu zapewnić odpowiednie warunki do rozwoju wyobraźni.

Zastosujmy się do poniższych wskazówek:

- Sprawmy, aby otoczenie dziecka było ciekawe i stymulujące.
- Wybierajmy się na wycieczki krajoznawcze, zaglądamy pod

kamienie, nazywajmy gatunki drzew i zbóż, rodzaje chmur. Budujemy razem modele ze starych pudełek, opakowań po jogurcie, rolek po papierze toaletowym i kawałków drewna.

- W zabawach wykorzystujemy wszystkie zmysły – uczmy się rozróżniać perfumy, kolory, faktury i smaki.
- Codziennie poświęcajmy czas na zajęcia plastyczne, ale poza kolorowaniem wprowadźmy też malowanie palcami, stopami, zabawy z modeliną i masą solną, malowanie gąbką, robienie pieczętek z ziemniaków.
- Zachęćmy dziecko do przebieranek, występów „na scenie” i zmiany ról – zróbmy restaurację dla zabawek albo szkołę, gdzie dziecko może uczyć misie liczyć. Bawmy się w sklep, odgrywajmy czynności wykonywane przez reprezentantów różnych zawodów.
- Jak najczęściej bawmy się pacynkami – takie zabawy doskonale uczą wyrażania uczuć słowami. Wymyślajmy bajki, używajmy bogatego słownictwa.
- Stosowanie barwnych opisów rozwija kreatywne używanie języka, które będzie dziecku potrzebne w późniejszym okresie do tworzenia własnych opowiadań.
- Chodźmy do muzeum i do galerii sztuki. W wielu miejscach można otrzymać bezpłatne arkusze do twórczej pracy z dziećmi.
- Twórzmy razem muzykę, używając kuchennych przedmiotów.
- Nauczmy dziecko robić zdjęcia.
- Zasadźmy kwiaty na parapecie okiennym albo na grządce w ogródku.
- Zróbmy wystawę prac plastycznych na specjalnej tablicy

Wszystkie umiejętności wpisane w *piramidę szczęścia* będą się rozwijały w bardzo systematyczny sposób tylko wtedy, gdy sumiennie zadbamy o fundament programu. Taki więc program, by był skutecznym oczekuje od dorosłego – nauczyciela i rodzica przede wszystkim miłości i akceptacji małego dziecka. Ważne jest, by szanować i kochać dziecko takie, jakim jest. Oddziaływanie na jego zachowania, a nie ocena samego dziecka. Jeśli tak się dzieje, dziecko przywyka do oceny dorosłych, którzy

nie są z niego zadowoleni i takim się stają. Innymi słowy, nie osiąga sukcesów właśnie na ich życzenie.

Jeżeli skoncentrujemy się na działaniach dziecka, będziemy je wzmacniać, zauważać jego małe osiągnięcia, chwalić, postęp nastąpi momentalnie.

CHARAKTER

Na charakter w programie Edukacja Fundamentalna składają się ufność, współpraca i przyjaźń oraz wytrwałość i optymizm. Bazując na podstawowych fundamentach, aktywując dziecko do działania, pracy w zespole, rozmawiając z nim na różne tematy, szanując jego poglądy i emocje, oddziałujemy na kształtowanie pozytywnych cech charakteru dziecka, skupiając się przede wszystkim na pozytywnych działaniach.

WARTOŚCI

Nie można rozpieścić dziecka, jeśli da mu się zbyt dużo miłości.

Najważniejsze dla dziecka jest poczucie, że jest kochane przez osobę, którą samo kocha najbardziej. Poczucie bezpieczeństwa stanowi podstawę rozwoju każdego dziecka. Badania wykazują, że dzieci, które są często przytulane i czują się kochane, wyrastają na osoby optymistycznie nastawione do życia i z poczuciem własnej wartości.

Nie mówcie „nie”, mówcie tylko „tak”.

Pochwały i pozytywne zachęty najbardziej mobilizują do działania. Nigdy, przenigdy nie mówmy dziecku, że jest głupie albo niemądre.

Dzięki temu dziecko zobaczy, że akceptację można okazywać nawet w małych rzeczach – trzeba być miłym i uprzejmym. Dzięki dobrym doświadczeniom z dzieciństwa dorosły człowiek jest w stanie okazać swe uczucia osobom, które kocha. Dziecku trzeba

zapewnić poczucie bezpieczeństwa, a można to osiągnąć na przykład przytulając je.

Postarajmy się skupiać uwagę tylko na dzieciach.

Gdy spędzamy z nim czas, nie myślimy o kłopotach.

Uważnie słuchajmy, co one mówią i dajmy im odczuć, że to, co mówią, jest bardzo ważne.

Pamiętajmy, że o akceptację i zaufanie trzeba dbać, trzeba je okazywać i odczuwać.

Gra

Inaczej udawanie. W grze wchodzimy w pewien fikcyjny świat wraz z funkcjonującymi tam regułami. W grze najbardziej istotny jest konstytuujący ją element emocjonalny, pewien stopień napięcia, które wynika z samej zabawy, rywalizacji i chęci wygranej.

Gra dzieje się w świecie wyimaginowanym, ale angażuje „na żywo”, przeżywane emocje są autentyczne!

Dzieci lubią gry. W końcu ich świat składa się w znacznej mierze z gier i zabaw. Gry, gotowe lub wymyślone przez rodziców, uczą dziecko wielu umiejętności. Dziecko uczy się cierpliwości oraz konieczności respektowania reguł (np. czekania na swoją kolejkę, co jest przecież bardzo trudne nawet dla dorosłych!), przeżywania przegranej (nie zawsze „nasz krasnoludek” ma szczęście), reagowania na radość zwycięzcy. W innych grach uczy się myśleć logicznie i wybierać właściwe strategie (np. grając w warcaby czy szachy). Przez gry językowe (typu „scrabble”) rozwija zasoby własnego słownika.

W trakcie udziału w grach, grając z rówieśnikami lub dorosłymi uczy się także wielu zachowań społecznych, ważnych dla kształtowania tzw. inteligencji emocjonalnej.

Zagraj w gadające słowa. Zrób listę słów, w których ukryte są

odgłosy wydawane przez zwierzęta. Na przykład: **KRA**wat, **CHA**łupa, **KI**CHANie, **imM**Unitet...

Każda dobrze zaprojektowana gra dotyczy rozwiązywania problemów.

Do wykształcenia umiejętności rozwiązywania problemów - zdaniem wielu psychologów - prowadzi nie tylko rozwijanie logicznego myślenia, ale systematyczna nauka radzenia sobie z różnymi typami problemów. Znakomicie funkcję tę realizują gry problemowe przeprowadzane w sytuacji zabawowo-treningowej.

Rodzaje gier:

1. Ze względu na liczbę uczestników:
 - jednosobowe (typu „samotnik”),
 - gry w parach lub małych grupach,
 - gry zespołowe,
2. Ze względu na miejsce realizacji:
 - w pomieszczeniach,
 - w terenie,
3. Ze względu na cel dydaktyczny:
 - integracyjne (w celu szybkiego zapoznania się uczestników ze sobą),
 - interakcyjne (trenowanie umiejętności psychosocjalnych).
 - budowanie zespołu (dla stworzenia specyficznych relacji w grupie, np. realizacji wspólnego celu, poczucia bezpieczeństwa, zaufania, wspólnej odpowiedzialności, współpracy).
 - rozgrzewkowe ,
 - terapeutyczne (dla rozwiązywania konkretnych problemów natury psychologicznej).
 - Umiejęnościowe, w tym:
 - gry dotyczące rozwijania pojedynczych umiejętności lub wybranych funkcji umysłowych (np. refleks, spostrzegawczość, pamięć, planowanie),

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

- gry dotyczące rozwijania obszernych pakietów umiejętności i sprawności, czyli gry kompetencyjne, trening przygodowy, rozwijające twórcze myślenie i działanie, współpracę i współodpowiedzialność, myślenie strategiczne, a także zmierzenie się z samym sobą (swoimi lękami, zahamowaniami).

Wybierając grę gotową albo ją projektując należy pamiętać, że gra dydaktyczna powinna być atrakcyjna, wartościowa i mądra, a jej zwieńczeniem musi być refleksja uczestników!

Atrakcyjność gry zależy od stopnia realizacji różnych potrzeb uczestników gry, zwłaszcza potrzeby „dziania się”: przeżyć, działania. Na atrakcyjność gry wpływa estetyka elementów gry (np. kartoniki z obrazkami w loteryjce – ciekawe, kolorowe przyciągają uwagę i zachęcają do zabawy), ciekawość zdarzeń (interesujące zadania etapowe w czasie gry w podchody, intrygujący scenariusz gry w poszukiwanie skarbów), elementy rywalizacji (wykonywanie zadań w konkurujących drużynach). Praktycznie każda gra może być interesująca, jeśli pobudza do sensownej aktywności, czyli takiej, która jest nieco złożona i wykonywalna przez dzieci w danym wieku. Dla dwulatka układanka dwuelementowa jest nadzwyczaj atrakcyjna – a pojawiający się w całości misio wzbudza wielką radość z tak efektownego zakończenia działania! Z wiekiem potrzebujemy nieco więcej bodźców do poruszenia naszych emocji.

Ale należy uważać, aby podążanie za atrakcyjnością nie przekroczyło granicy dobrego smaku i nie przesłoniło nieetycznych działań propagowanych w grze. W ocenie tego aspektu należy uruchomić wrażliwość i wykazać się dużą przytomnością umysłu!

Wartość gry polega na realizacji określonych zamiarów dydaktycznych. Co ta gra testuje – jakie umiejętności, dyspozycje, wiedzę? Jakie potencjalnie rozwija umiejętności? Czy rozmaite efekty gry i przeżycia graczy umożliwiają transfer doświadczenia na sytuacje życiowe? Czy ta gra nie jest po prostu „zapychaczem czasu”?

Aspekt mądrości – dotyczy zachowania bezpieczeństwa psychicznego i fizycznego w czasie gry oraz roztropnego wykorzystania

potrzeb grających i zwykłego rozsądku!

Ze względu na walory zabaw i gier dydaktycznych proponujemy nauczycielom i rodzicom określony zestaw gier i zabaw wspomagający rozwój dzieci.

Granie ról

To grupa wzajemnie ze sobą powiązanych metod, które wykorzystują techniki teatralne i bazują na umiejętności wczuwania się w określone sytuacje (własne, innych osób, antropomorfizowanych obiektów) oraz ich ekspresji.

Granie roli jest umiejętnością podstawową. Korzysta się z niej zarówno w dramie, jak i symulacji. Można przyjąć iż te trzy zestawy specyficznych aktywności stanowią swoiste kontinuum narastania umiejętności ekspresji, uwewnętrznienia doświadczenia i rozumienia, a także komplikacji zadań.

Granie roli to udawanie na prawdę. Paradoks tej definicji jednocześnie pokazuje dwie zasadnicze cechy tej metody. Z jednej strony wchodząc w daną rolę człowiek „udaje na prawdę”, a więc jest „tą rolą”, przenika jak najgłębiej do psychiki danej postaci lub obiektu. W życiu dość łatwo dajemy sobie radę z tym rozróżnieniem. Na przykład: jako widzowie przedstawień teatralnych lub filmów, czujemy, kiedy aktor „gra na niby” (zauważamy wtedy określony poziom sztuczności), a kiedy „gra na prawdę” (czyli „jest rolą”). Czujemy też kiedy ktoś zachowuje się nienaturalnie, sztucznie, nie jest sobą.

Wracając do definicji – z drugiej strony, termin „granie” powołuje przestrzeń gry, zabawy, a więc stwarza warunki do względnie bezpiecznego wykonywania określonych zadań.

Drama

To metoda polegająca na znajdowaniu odpowiedzi (na łatwe

i trudniejsze pytania człowieka) drogą bezpośredniego doświadczenia, osobistego przeżycia. Drama początkowo funkcjonowała w szkole w postaci przedstawień teatralnych. W latach pięćdziesiątych została wprowadzona do szkół angielskich jako świadoma metoda wychowania w Polsce drama pojawiła się w latach osiemdziesiątych). Za twórcę systemu wychowania dzieci i młodzieży opartego na dramie uważany jest Brian Way, który tak przedstawia tę metodę:

Odpowiedź na wiele pytań może przyjąć jedną z dwu form: albo informacji, albo bezpośredniego doświadczenia. Pierwszy typ odpowiedzi należy do kategorii kształcenia akademickiego, drugi właściwy jest dramie. Niech to będzie na przykład pytanie: kto to jest niewidomy? Odpowiedzią może być: osoba niewidoma to taka osoba, która nie może widzieć. Alternatywna odpowiedź: zamknij oczy i nie otwierając ich przez cały czas, spróbuj znaleźć wyjście z tego pokoju. Pierwsza odpowiedź zawiera zwięzłą informację. Intelkt jest być może usatysfakcjonowany. Natomiast druga odpowiedź dostarcza bezpośredniego doświadczenia, przekraczającego zakres zwykłej informacji, wzbogacającego wyobraźnię i prawdopodobnie poruszającego serce i duszę, tak samo, jak umysł. Taka jest w dużym uproszczeniu funkcja dramy. (...) Zaś rola pedagoga ogranicza się do inspirowania treści improwizacji oraz dyskretnej i życzliwej pomocy w budowaniu przez uczniów poczucia własnej odrębności, wiary w siebie i harmonii współistnienia z otoczeniem.

Każda rola: społeczna, zawodowa, życiowa, posiada swój skrypt, w którym - w sposób mniej lub bardziej szczegółowy - zawarty jest przepis na właściwe w niej zachowania. Człowiek w pewnym sensie jest zbiorem ról: w życiu codziennym funkcjonujemy w różnych sytuacjach i ubieramy wiele masek, często nie zdając sobie z tego w pełni sprawy. Przeskakujemy z jednej roli do drugiej w zależności od cech sytuacji i uruchamiamy „program roli”: określone zachowania (w tym sposób mówienia, sposób poruszania się, ubierania się itp.), wartości, reguły i przepisy.

Dla niektórych ról istnieje wyraźny wzorzec społeczny lub zawodowy, dla innych ten wzorzec jest jedynie przeczuwany.

W jednych rolach funkcjonujemy z przyjemnością, w innych – czujemy się niewygodnie, jak w niepasującej sukience.

Każda z tych ról dotyczy nieco innych obszarów życia, powyżej mamy przykład wymieszania ról społecznych, zawodowych, rodzinnych, osobistych. W każdej z tych ról zachowanie różni się, są zaangażowane nieco inne - lub całkiem odmienne - wartości. A przecież wszystko to my sami!

Jedne role silnie określają naszą tożsamość i są dla nas bardzo ważne, inne - nieco mniej. W jednych rolach możemy funkcjonować bardzo dobrze, w innych - ogrywamy raczej kiepskie przedstawienie, w jeszcze innych gramy zupełnie nie tak, jak byśmy chcieli. Jeżeli słabo gramy ważną dla nas rolę odbieramy to w szczególnie przykry sposób. Te role są dla nas szczególnie frustrujące!

Rolę można opisać na co najmniej 9 poziomach:

- **Otoczenie**, czyli miejsce, gdzie dana rola szczególnie się uaktywnia.
- **Zachowania**, czyli uruchamiany przez wejście w daną rolę program zachowania (określony repertuar zachowań).
- **Stany organizmu**: charakterystyczne psychofizyczne stany, które są wkomponowane w daną rolę.
- **Strategie**: typowe, rutynowe (najczęściej podświadome) sposoby działania w określonych sytuacjach.
- **Kompetencje**: to duże pakiety umiejętności, zdolności i talentów, które umożliwiają realizację złożonych zadań.
- **Przekonania**: poglądy na temat świata, ludzi i siebie samego typowe dla odgrywanej roli.
- **Wartości**: to sprawy stanu ducha i ciała, relacje z innymi i z samym sobą, obiekty materialne znaczące dla danej roli.
- **Tożsamość**: bycie sobą, bycie tym, za kogo się podajemy. Zachowujemy spójność między tym, kim jesteśmy naprawdę, a tym, kogo prezentujemy w różnych sytuacjach życiowych.

Odgrywanie ról z własnego życia pozwala lepiej zrozumieć swoje zachowanie, intencje, priorytetowe wartości i nastawienia (np. odgrywając rolę dziecka swoich rodziców, czy rolę siebie-ucznia w rozmowie z nauczycielem). Innymi słowami: gra ta umożliwia badanie osobistego doświadczenia, samowiedzy, poprzez obejrzenie siebie w sytuacji życiowej, ale jednak na niby, ćwiczeniowej, w warunkach bezpiecznych. Pamiętajmy iż grając rolę: (a) przeżywamy ją, (b) oglądamy z pozycji obserwatora, (c) ewaluujemy, (d) jeśli trzeba - powtarzamy!

Możemy zatem przyglądać się jak wygląda komunikacja, mowa ciała, z jakim startujemy nastawieniem... i wprowadzać zmiany doskonalące zachowania.

Możemy odgrywać:

1. Komunikaty niewerbalne (proste i bardziej złożone).
2. Dialogi – zachowania komunikacyjne.
3. Pojedyncze scenki.
4. Przedstawienia według scenariusza gotowego, opracowanego samodzielnie lub rozwijanego w trakcie gry.

Granie ról można realizować:

1. Pojedynczo (dzieci pracują samodzielnie, równolegle, obok siebie).
2. W parach.
3. W małych grupach.
4. Z udziałem całej klasy (kumulacyjnie).

Wchodzenie w role pozwala wniknąć do świata drugiego człowieka, zrozumieć jego intencje, znaczenia, wartości, przeżycia. Może to stać się ważnym doświadczeniem dla zmiany zachowania, przekonań i stereotypów. Często nasze zachowania są nieprzyjemne, lekceważące, okrutne. Reagujemy odruchowo i bezmyślnie, bo tak jest najłatwiej.

Nie zastanawia nas jakie spustoszenie emocjonalne, lęki i ból możemy wywołać słowem lub gestem.

Wpływ stresu na działanie

Stres stanowi bardzo dużą barierę podczas uczenia się. Nasz mózg składa się z trzech warstw, gdzie każda z nich odpowiada za inne funkcje:

- kora mózgowa – wyższe procesy psychiczne
- mózg środkowy – pamięć, emocje
- mózg gadzi (pień mózgu) – przeżycie

Przypomnij sobie noc, podczas której spałaś/eś na boku przygniatając rękę. Krew przestała w niej krążyć i kiedy się obudziłaś/eś miałaś/eś wrażenie, że ręka nie należy do Ciebie, jest o wiele cięższa niż zawsze, nie można ruszać palcami, że jest do niczego niepotrzebna. W stresie mózg przydaje się nam tak samo, jak zdrętwiała ręka. Gdy przychodzi sytuacja stresująca, krew w mózgu zaczyna spływać z wierzchnich warstw do pnia mózgu. Z zewnętrznej warstwy krew spłynie najszybciej, co oznacza, że najpierw przestajemy się uczyć, rozumieć. Następnie nie jesteśmy w stanie sobie przypomnieć ważnych i oczywistych informacji i nie panujemy nad emocjami. W najgorszym przypadku nastawiamy się na walkę lub ucieczkę. Oczywiście w żadnym przypadku nie osiągniemy sukcesu.

Nauka na każdym etapie powinna kojarzyć się z przyjemnością, mile spędzonym czasem, uśmiechem i radością. Ktoś może powiedzieć: *To nie jest zabawa, tu trzeba pracować*, ale czy to nie Thomas Edison powiedział: *„Nie przepracowałem ani jednego dnia w swoim życiu. Wszystko, co robiłem, to była przyjemność”*. I niezaprzeczalnie osiągnął niesamowity sukces, ułatwił życie całej ludzkości. Można połączyć przyjemne z pożytecznym. Trzeba tylko chcieć.

Jednak to, czy dziecko będzie odporne na stres i będzie umiało

sobie z nim radzić zależy w dużej mierze od postaw dorosłych: rodziców i nauczycieli, ich reakcji w takich sytuacjach. Dziecko odbiera sygnały niewerbalne i traktuje obserwowane zachowania jako naturalne.

Dlatego też w *Przewodniku dla Rodziców* proponujemy sposoby skutecznej komunikacji z dzieckiem.

Współpraca z rodzicami

Praca z dzieckiem nie może kończyć się w przedszkolu. Należy zadbać o to, by rodzice w domu w takim samym stopniu oddziaływali na zachowanie dzieci. W związku z tym nauczyciel powinien zadbać nie tylko o dobre relacje z dziećmi, ale również z ich rodzicami.

Kontakt z rodzicami powinien być nawiązywany z dużym wyczuciem sytuacji, wrażliwością. Mamy bowiem do czynienia z osobami dorosłymi posiadającymi swój bagaż życiowych doświadczeń. Poza tym należy pamiętać, że każdy człowiek pragnie, by go szanowano. Kiedy rodzice po raz pierwszy przychodzą na spotkanie, mogą czuć się niepewnie. Pamiętajmy również, że rodzice oddają nam swoje największe skarby, więc są gotowi zrobić wszystko. Wizyta w przedszkolu może być dla nich nową sytuacją i zadaniem nauczyciela jest stworzyć taką atmosferę, by zechcieli z nim współpracować, by poczuli, że dobro ich dziecka jest tak samo ważne dla obydwu stron.

Rodzina i placówka edukacyjna stanowią dwa podstawowe środowiska wychowawcze mające decydujący wpływ na wszechstronny rozwój małego dziecka. M. Łobocki w *Poradniku wychowawcy klasy* pisze:

Aby współpraca była owocna, konieczne jest przestrzeganie zasad:

- *zasada partnerstwa (równe prawa i obowiązki),*
- *zasada wielostronnego przepływu informacji,*
- *zasada jedności oddziaływań,*
- *zasada pozytywnej motywacji.*

Połączenie wysiłków nauczyciela i rodziców jest najlepszą drogą do osiągnięcia sukcesów przez dzieci.

Metody przeprowadzania analizy gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole.

Oceniając postępy dziecka, powinniśmy wziąć pod uwagę ich możliwości rozwojowe. Wiek 3-6 lat to moment tworzenia bazy do poznawania świata na wyższych etapach edukacyjnych. W związku z powyższym trzeba zadbać przede wszystkim o budzenie w dziecku zainteresowania zdobywaniem informacji i nowych umiejętności.

Podczas oceniania należy uwypuklać działania dzieci, które zostały wykonane poprawnie. Innymi słowy, powinniśmy przy każdej okazji motywować i wzmacniać dziecko w jego podejmowaniu decyzji.

Kierunki diagnozy gotowości szkolnej:

Nauczyciel obserwuje, jak dziecko:

- poznaje środowisko i siebie, uczy się rozumieć świat;
- bawi się i uczy w grupie rówieśników, zdobywa doświadczenia społeczne;
- uczy się samodzielności w nowych i trudnych sytuacjach;
- wykonuje zadania, pracuje pod kierunkiem nauczyciela;
- przygotowuje się do nauki czytania, pisania, matematyki.

Zadania rozwojowe u progu szkoły, obszary aktywności dziecka:

- poznawanie świata i siebie;
- zabawa i nauka w grupie rówieśników;
- samodzielność w trudnych sytuacjach;

- podejmowanie zadań i praca pod kierunkiem nauczyciela;
- przygotowanie do nauki czytania, pisanie, matematyki.

Co sprzyja trafności diagnozy przedszkolnej?

- nastawienie na **rozumienie dzieci**, obserwowanie zachowań, zbieranie prac;
- rozmowy z rodzicami i opiekunami (dane o stanie zdrowia dziecka, sytuacji rodzinnej, uzdolnieniach);
- obserwowanie zachowań i umiejętności dziecka **w codziennych sytuacjach**, praktycznych, znanych dziecku;
- gromadzenie danych i **ostrożne interpretowanie**;
- świadomość różnic uwarunkowanych kulturowo i społecznie a także wynikających ze **stanu zdrowia dzieci**, płci i wieku liczonego w latach i miesiącach;
- przekazywanie rodzicom wyników obserwacji (**dialog**); i odpowiadanie na ich pytania dotyczące nauki w I klasie;
- postępowanie taktowne, dyskretne, cierpliwe i na miarę swoich umiejętności.

Jak przekazywać rodzicom wyniki obserwacji?

- zadbaj o dobry czas i miejsce na rozmowę;
- stwórz atmosferę zaufania i bezpieczeństwa;
- ustal cel spotkania;
- nazwij swoją pozytywną intencję, która motywuje Cię do udzielenia informacji;
- przypomnij pozytywne doświadczenia i osiągnięcia dziecka;
- opisz konkretne zachowanie, które powinno ulec zmianie;
- zdefiniuj zachowania pożądane;
- mów o zachowaniu dziecka, a nie o osobie;
- skup się na swoich spostrzeżeniach, a nie na wnioskach;

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

- dokonuj opisu, a nie oceniaj;
- dziel się pomysłami i informacjami, zamiast dawać dobre rady;
- skup się na korzyści, jaką chcesz przekazać odbiorcy, a nie na korzyści, jaką jest „wyrzucenie” jej z siebie;
- ogranicz się tylko do takiej liczby informacji, którą odbierająca osoba może spożytkować.

Diagnoza przedszkolna – o tym trzeba pamiętać!

- o wynikach nauki szkolnej decydują różne czynniki nie tylko poziom rozwoju umysłowego;
- bez gotowości rozwojowej ćwiczenie nie daje efektów bądź daje tylko chwilowe. Ważne jest wspieranie aktywności i samodzielności dzieci;
- gotowość szkolną trzeba odnosić do równowagi między wymaganiami szkoły a możliwościami rozwojowymi dziecka;
- niski i niewystarczający stopień gotowości edukacyjnej oznacza ryzyko niepowodzeń w nauce;
- wyniki uzyskane za pomocą metody obserwacyjnej nie mogą być jedyną podstawą podejmowania decyzji pedagogicznych.

Działania nauczyciela, które pomagają dzieciom w osiągnięciu gotowości do nauki w szkole:

- wspieranie aktywności i samodzielności dzieci – zachowanie równowagi między aktywnością dorosłych a aktywnością dzieci;
- stopniowe przechodzenie od aktywności do podejmowania zadań – poprzez celowe, zaplanowane zabawy;
- stopniowanie trudności zadań zapewnienie ciągłości w edukacji, możliwość nawiązania do tego, co dziecku jest już znane;

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

- elastyczne stosowanie reguł w zabawach z grupą dzieci o zróżnicowanych potrzebach;
- stawianie dzieciom osiągalnych wymagań, chwalenie poprawności wykonania zadania i oczekiwanych umiejętności.
- zapewnienie dzieciom poczucia wartości, zadowolenia, radości i ufności we własne siły poprzez okazywanie dumy z ich osiągnięć;
- wspieranie rozwoju dzieci poprzez bogate, zróżnicowane środowisko wychowawcze – różnorodne materiały i sytuacje;
- rozwijanie umiejętności społecznych i wielokulturowych, wyrażania siebie, szacunku dla innych, umiejętności porozumiewania się;
- kształtowanie umiejętności językowych i komunikacyjnych, rozwijanie słownictwa, i zdolności ujmowania relacji przyczynowo-skutkowych.

Zasady skutecznego nauczania i wychowania

Zasada pierwsza: „Nauczanie i wychowanie dotyczy uczniów, a nie Ciebie”

Najlepsi edukatorzy to ci, którzy uważają się za przewodników i doradców w procesie uczenia się. Dzielą się oni swoją wiedzą z dziećmi, ale koncentrują się na roli małego człowieka, a nie swojej. Pytanie, które powinien zadać sobie nauczyciel to nie: „co ja dzisiaj będę robił?”, ale „co moje dzieci będą dziś robiły?”

Zasada druga: „Poznaj swoją grupę”

Nie wystarczy, że znasz dobrze tematykę, której uczysz. Musisz dobrze poznać tych, których kształcisz, ich zdolności, dotychczasowe doświadczenia i potrzeby. To pozwoli Ci ustalić poziom, od którego musisz zacząć. Bardzo ważnym elementem tej oceny jest samoocena dziecka, ono samo powinno umieć ocenić swoje możliwości. Także określić, co jest dla niego najważniejsze. To mu pomoże lepiej zaplanować swoją drogę rozwoju z Twoją pomocą.

Zasada trzecia: „Dzieci podejmą wyzwania edukacyjne, gdy stworzysz im bezpieczne środowisko do uczenia się”

Nauczanie wymaga od nauczyciela wielkiej wrażliwości. Jeśli chce on, żeby dzieci aktywnie uczestniczyły w procesie uczenia się, to musi sobie zdawać sprawę, że sytuacja, w której sami dokonują wyborów, zmieniają swoje poglądy, jest dla nich niełatwa. **Im bardziej bezpieczne jest środowisko, które im stwarzasz, tym bardziej skuteczny jest ich rozwój emocjonalny, psychologiczny i intelektualny.**

Zasada czwarta: „Wspaniali nauczyciele nauczają z pasją”

Różnica między dobrym nauczycielem, a wspaniałym nauczycielem nie polega na tym, jaką wiedzę posiada on o swoim przedmiocie. To zależy, czy jest on pasjonatem nauczania i sposobu

w jaki uczy. Dzieci zawsze bardzo dobrze wyczuwają, czy ich nauczyciel jest prawdziwym pasjonatem, czy takiego udaje.

Zasada piąta: „Dzieci uczą się skuteczniej, gdy im pomożesz w ustaleniu, czego muszą się nauczyć”

Często dzieci nie zdają sobie sprawy z tego, co rzeczywiście muszą umieć, aby osiągnąć swój cel. Może to dotyczyć stopnia znajomości języka obcego, umiejętności posługiwania się komputerem czy sztucami. Pokazanie im, jaki poziom tych umiejętności powinny osiągnąć, jest bardzo ważnym elementem Twojej pracy. Zwykle dla poszczególnych uczących się są one różne, ale dokładna diagnoza zostawia im poczucie, że rzeczywiście chcesz im pomóc.

Zasada szоста: „Staraj się, aby wszystko było jasne, gdy nie jest łatwe”

Często musisz się zmierzyć z uczeniem rzeczy trudnych. Dobrze jest więc starać się, żeby to, czego uczysz, było zrozumiałe. Podstawą procesu nauczania/uczenia się i wychowania jest dobra komunikacja. Wprowadzenie nowych pojęć naukowych wymaga znajomości pojęć podstawowych w danej dziedzinie. Sprawdź, czy są one znane Twoim uczniom, zapewne zaoszczędzisz czas ucząc rzeczy jedynie zrozumiałych.

Zasada siódma: „Bądź wrażliwa/y na potrzeby dzieci i nie obawiaj się utraty wiarygodności”

Wielu nauczycieli sprawia wrażenie, że zawsze zna odpowiedź na wszystkie pytania. Pokazanie własnych emocji lub niewiedzy uważa za dowód słabości. „Tacy są właśnie najgorsi nauczyciele” - pisze Parker Palmer, autor książki *„Odwaga bycia nauczycielem – świat nauczyciela widziany od wewnątrz”* (Jossey-Bass, 1997).

Bardzo często najlepszą odpowiedzią nauczyciela jest „nie wiem”. Nie traci on przez to wiarygodności, dzieci mu ufają, bo to świadczy o jego zaufaniu do nich i stwarza konstruktywne relacje między nimi. Dobry nauczyciel sam uczy się nieustannie i to go przybliży do dzieci.

Zasada ósma: „Ucz z sercem”

Dobre nauczanie nie da się zamknąć w formułach. Ma ono bardzo silny związek z Twoimi emocjami. Każdy nauczyciel uczy inaczej literatury, przekazuje różne wizje świata przyrody, czy kładzie nacisk na inne wydarzenia historyczne. Uczysz w dużym stopniu „sobą”, przekazujesz swoje poglądy, ale jeśli lepiej poznasz siebie i swoją grupę, ich potrzeby i emocje, to **Twoje zaangażowanie niejednokrotnie da więcej, niż najlepsze techniki skutecznego nauczania.**

Zasada dziewiąta: „Powtarzaj najważniejsze rzeczy”

Chociaż skłonność do powtarzania może być nudna, to dobrzy nauczyciele starają się powtarzać te same rzeczy w różny sposób, tak że dzieci nawet nie zauważą, że to już było.

Zasada dziesiąta: „Dobrzy nauczyciele stawiają dobre pytania”

Powinieneś rozumieć, że uczenie się to poznawanie nieznanego i takie badanie musi zacząć się od pytań. Powinny one wyjaśniać, a nie ukrywać problemy. I to nie pytania, na które można tylko odpowiadać „tak” lub „nie”, co zabija większość dyskusji. Jeśli chcesz dotrzeć do sedna sprawy – musisz nieraz pytać kilka razy. Czasami zadawanie właściwych pytań, które pozwolą dotrzeć Twoim dzieciom do istoty rzeczy jest ważniejsze, niż szybkie posuwanie się do przodu.

Zasada jedenasta: „Nie jesteś pasem transmisyjnym do przekazywania wiedzy”

Twoim zadaniem jest uczyć dzieci myślenia. Nie możesz stać i mówić ludziom, co mają robić. Dobry edukator jest bardziej zainteresowany jaką drogą jego dzieci doszły do rozwiązania i jak interpretują otrzymane informacje, niż konkretną odpowiedzią na postawione pytanie. Znacznie ważniejsze jest nauczenie ich samodzielnego myślenia, niż mówienia im, co mają myśleć w każdej sprawie.

Zasada dwunasta: „Mniej mów, zacznij słuchać”.

Skuteczne nauczanie zawsze polega na komunikacji w obie strony; to jest dialog, a nie monolog. Jeśli zadasz pytanie i przez chwilę trwa cisza – powinieneś wytrzymać, poczekać, dać szansę na namysł i sformułowanie odpowiedzi. W takich chwilach odbywa się najbardziej twórcze myślenie dzieci i nie należy temu przeszkadzać.

Zasada trzynasta: „Wyciągaj wnioski ze słuchania innych”.

Uważne słuchaj swoich dzieci, pozwalaj na odczytanie ich emocji związanych z rozwiązywaniem danego im do rozwiązania problemu. Poznanie tego, co im sprawia w tym radość, a co wprawia we frustrację może stać się kluczem do skutecznego nauczania.

Zasada czternasta: „Pozwól dzieciom uczyć się od siebie”.

W obecnych czasach nauczyciel i podręcznik nie mają monopolu na bycie jedynym źródłem wiedzy dla dzieci. Przy obecnie rozwijającej się technologii jest też Internet, telewizja, książki, czasopisma i wiele innych. Bardzo cenionym źródłem wiedzy są także rówieśnicy. Jeżeli prowadzisz nauczanie poprzez rozwiązywanie problemów w grupach, to każda z nich rozwiązuje to zadanie inaczej. Następuje podział ról, każdy wnosi coś do rozwiązania. Dzieci uczą się od siebie wielu rzeczy bardzo skutecznie i szybko.

Zasada piętnasta: „Różnicuj techniki uczenia w każdym dniu”.

Należy zawsze pamiętać, że dzieci uczą się w różny sposób. Jedne są wzrokowcami, inne słuchowcami, jeszcze inne uczą się przez działanie (kinestetycy). Znajomość ośmiu rodzajów inteligencji pozwoli Ci lepiej rozumieć, jak trafić do dziecka, żeby mu pomóc uczyć się skutecznie.

Zasada szesnasta: „Cały czas pozwalaj się uczyć”.

Skuteczne nauczanie opiera się na relacji nauczyciel – dziecko. Dzieci muszą mieć poczucie, że myślisz o nich, zastanawiasz się, jak im pomóc w procesie uczenia się i rozwoju.

Sposób realizacji materiału

Po zapoznaniu się z książeczkami i filozofią programu oraz potencjałem i potrzebami grupy, nauczyciel wykorzystując przewodnik, realizuje zaproponowane przez siebie na każdy tydzień gry. By ujednolicić oddziaływanie na dziecko, a jednocześnie nawiązać współpracę z domem rodzinnym dziecka, raz w tygodniu nauczyciel proponuje rodzicom te same zabawy do pracy w chwili wolnej w domu. Oczywiście nic nie stoi na przeszkodzie, by nauczyciel lub rodzic sami planowali pracę z dzieckiem, jednak wskazana jest ścisła komunikacja nauczyciela z rodzicem w celu wzbogacenia informacji o dziecku.

BIBLIOGRAFIA

- G. Dryden, J. Vos – *Rewolucja w uczeniu*, Wydawnictwo ZYSK i S-ka, Poznań 2003
- C. Hannaford – *Zmysłne ruchy, które doskonalą umysł*, Wyd. Medyk, Warszawa, 2004
- C. Hannaford – *Profil dominujący*, Wydawnictwo: International NeuroKinesiology Institute, Warszawa, 2003
- D. Goleman – *Inteligencja emocjonalna*, Media Rodzina, Poznań, 1997
- B. Lucas – *Twój umysł stać na więcej*, Rebis, Poznań 2005
- M. Łukasiewicz – *Mistrzostwo*, Rebis, Poznań 2005
- S. Guz – *Metoda Montessori w Przedszkolu i szkole*, UMCS, Lublin 2006
- J. Medina – *Jak wychować szczęśliwe dziecko?* Wydawnictwo Literackie, Warszawa 2012
- D. Pink – *Całkiem nowy umysł* – Wydawnictwo Poligraf, 2009

